

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

MAI PHƯƠNG THẢO

**PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC VĂN HỌC CHO
HỌC SINH LỚP 8 TRONG DẠY HỌC TÁC PHẨM
TỰ SỰ GIAI ĐOẠN 1930 - 1945**

Ngành: Lí luận và phương pháp dạy học bộ môn Văn - Tiếng Việt

Mã số: 8 14 01 11

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS. TS Nguyễn Thị Thu Thủy

2. TS. Nguyễn Thị Bích

THÁI NGUYÊN - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan các kết quả nghiên cứu được trình bày trong luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nào khác. Mọi thông tin trích dẫn trong luận văn đều đã được chỉ rõ nguồn gốc.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2020

Tác giả

Mai Phương Thảo

LỜI CẢM ƠN

Để luận văn hoàn thành và được phép bảo vệ em đã nhận được rất nhiều sự quan tâm giúp đỡ, tạo điều kiện. Em xin được bày tỏ lòng biết ơn chân thành, sâu sắc đến:

- Trường Đại học Sư phạm - ĐHTN và khoa Ngữ văn

- Cô giáo PGS. TS Nguyễn Thị Thu Thủy, TS. Nguyễn Thị Bích - những người đã dành nhiều thời gian quý báu để hướng dẫn, góp ý, chia sẻ... giúp em có định hướng đúng trong suốt thời gian thực hiện luận văn.

- Các nhà khoa học trong Hội đồng đánh giá luận văn đã có nhiều góp ý về mặt khoa học để đề tài nghiên cứu của em được hoàn thiện hơn.

- Các thầy, cô giáo giảng dạy lớp cao học Lý luận và phương pháp dạy học bộ môn Văn - Tiếng Việt đã giúp em có nền tảng kiến thức để thực hiện công trình nghiên cứu này.

Sau cùng, tôi xin gửi lời cảm ơn đến những người thân, gia đình, đồng nghiệp, bạn bè đã luôn động viên, khuyến khích và tạo điều kiện thuận lợi, giúp tôi hoàn thành nghiên cứu này.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2020

Tác giả

Mai Phương Thảo

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT.....	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	6
7. Cấu trúc của đề tài	7
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN CỦA ĐỀ TÀI	8
1.1. Cơ sở lí luận.....	8
1.1.1. Năng lực văn học.....	8
1.1.2. Tác phẩm tự sự	15
1.1.3. Tác phẩm tự sự giai đoạn 1930-1945	23
1.1.4. Đặc điểm tâm sinh lí, nhận thức của học sinh lớp 8.....	25
1.2. Cơ sở thực tiễn.....	29
1.2.1. Nội dung dạy học tác phẩm tự sự trong chương trình SGK Ngữ văn lớp 8	29
1.2.2. Thực trạng dạy học tác phẩm tự sự trong chương trình SGK Ngữ văn 8 ...	36
Tiểu kết chương 1	40
Chương 2: CÁCH THỨC PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC VĂN HỌC CHO HỌC SINH LỚP 8 TRONG DẠY HỌC TÁC PHẨM TỰ SỰ GIAI ĐOẠN 1930-1945	41
2.1. Nguyên tắc nâng cao năng lực văn học cho học sinh lớp 8 trong dạy học các tác phẩm tự sự giai đoạn 1930-1945	41

2.1.1. Tạo hứng thú cho học sinh	41
2.1.2. Tổ chức hoạt động dạy học bám sát những đặc trưng của tác phẩm tự sự....	42
2.1.3. Tích hợp trong quá trình dạy học đọc hiểu văn bản tự sự.....	44
2.1.4. Sử dụng thường xuyên và hiệu quả công cụ đánh giá theo định hướng năng lực trong dạy học văn bản tự sự	45
2.2. Cách thức phát triển năng lực văn học cho học sinh lớp 8 trong dạy học các tác phẩm tự sự giai đoạn 1930-1945	47
2.2.1. Thiết kế nhiệm vụ học tập nhằm phát triển năng lực văn học cho học sinh lớp 8 trong dạy học đọc hiểu tác phẩm tự sự giai đoạn 1930-1945	47
2.2.2. Tổ chức hoạt động dạy học nhằm phát triển năng lực văn học cho học sinh lớp 8 trong dạy học tác phẩm tự sự giai đoạn 1930-1945	56
2.3. Cách thức đánh giá năng lực văn học	66
2.4. Thiết kế kế hoạch dạy học minh họa	69
Tiểu kết chương 2	83
Chương 3: THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM	84
3.1. Mục đích thực nghiệm.....	84
3.2. Phương pháp thực nghiệm.....	84
3.3. Đối tượng, thời gian và địa điểm thực nghiệm.....	84
3.3.1. Đối tượng thực nghiệm.....	84
3.3.2. Địa bàn thực nghiệm: Địa bàn thực nghiệm tại trường TH&THCS 915 Gia Sàng, thành phố Thái Nguyên, tỉnh Thái Nguyên	85
3.4. Nội dung và cách thức tiến hành thực nghiệm	85
3.4.1 Nội dung thực nghiệm	85
3.4.2. Cách thức tiến hành thực nghiệm	86
3.5. Phân tích và đánh giá kết quả thực nghiệm	87
3.5.1. Phân tích kết quả thực nghiệm	87
3.5.2. Đánh giá kết quả thực nghiệm.....	87

3.6. Đề xuất.....	89
Tiểu kết chương 3	90
KẾT LUẬN	91
TÀI LỆU THAM KHẢO	93
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

TỪ, NGỮ VIẾT TẮT	TỪ, NGỮ ĐẦY ĐỦ
CT	Chương trình
GD-ĐT	Giáo dục - Đào tạo
GV	Giáo viên
HS	Học sinh
PPDH	Phương pháp dạy học
SGK	Sách giáo khoa
THCS	Trung học cơ sở
TPTS	Tác phẩm tự sự
VB	Văn bản

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Đổi mới giáo dục đang là một xu thế toàn cầu, đòi hỏi mọi lực lượng vật chất phải thay đổi, sáng tạo để thích nghi với sự biến đổi mạnh mẽ của khoa học công nghệ, của xã hội thông tin và sự phát triển của kinh tế tri thức. Mục tiêu của việc đổi mới này là khắc phục những hạn chế của lối dạy truyền thống. Học sinh không chỉ được lĩnh hội các tri thức, kĩ năng mà từ những tri thức đó học sinh có khả năng vận dụng và giải quyết các tình huống trong thực tiễn. Từ đó góp phần bồi dưỡng, phát triển những phẩm chất, năng lực sẵn có, cần có cho học sinh. Như vậy việc dạy học theo định hướng phát triển năng lực cho học sinh vừa mang tính thời sự đáp ứng được yêu cầu cấp bách do bộ GD-ĐT đề ra vừa mang tính thực tiễn đáp ứng được nhu cầu của người học, nhu cầu của cuộc sống.

1.2. Trong chương trình giáo dục phổ thông (ban hành ngày 26/12/2018), có nhiều môn học chỉ xuất hiện ở một cấp học hoặc một số lớp. Ngữ văn là môn học thuộc lĩnh vực Giáo dục ngôn ngữ và văn học, được học từ lớp 1 đến lớp 12. Môn Ngữ văn được coi là môn học công cụ có vai trò rất quan trọng đối với việc định hướng phát triển năng lực học sinh góp phần giúp học sinh phát triển các năng lực chung: năng lực tự chủ và tự học, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo. Đặc biệt, môn Ngữ văn giúp học sinh phát triển năng lực ngôn ngữ và năng lực văn học: rèn luyện các kĩ năng đọc, viết, nói và nghe; có hệ thống kiến thức phổ thông nền tảng về tiếng Việt và văn học, phát triển tư duy hình tượng và tư duy logic, góp phần hình thành học vấn căn bản của một người có văn hoá; biết tạo lập các văn bản thông dụng; biết tiếp nhận, đánh giá các văn bản văn học nói riêng, các sản phẩm giao tiếp và các giá trị thẩm mỹ nói chung trong cuộc sống. Tuy nhiên từ thực tế giảng dạy của bản thân và đồng nghiệp tại trường, tôi thấy rằng sự sáng tạo trong việc đổi mới phương pháp dạy học theo định hướng phát triển năng lực

học sinh chưa nhiều. Dạy học còn nặng về truyền thụ kiến thức. Việc phát triển kỹ năng, năng lực học sinh chưa được quan tâm. Hoạt động kiểm tra, đánh giá chưa thật sự khách quan (chủ yếu là tái hiện kiến thức). Tất cả những điều đó dẫn tới học sinh học thụ động, lúng túng, thiếu năng lực giải quyết các tình huống trong thực tiễn.

1.3. Các tác phẩm tự sự chiếm một số lượng lớn trong chương trình Ngữ văn ở trường phổ thông. Việc khai thác, tìm hiểu, khám phá tác phẩm tự sự một cách có hiệu quả cao vẫn đang là một thử thách lớn với giáo viên và học sinh. Có nhiều cách để tìm hiểu tác phẩm tự sự, nhưng để giảng dạy có hiệu quả cũng như đáp ứng được đòi hỏi của chương trình giáo dục, đặc biệt là dạy học các tác phẩm tự sự theo định hướng phát triển năng lực văn học cho học sinh đòi hỏi giáo viên phải có những thay đổi trong phương pháp dạy học các tác phẩm tự sự.

Xuất phát từ những lí do trên chúng tôi đã chọn đề tài: "**Phát triển năng lực văn học cho học sinh lớp 8 trong dạy học tác phẩm tự sự giai đoạn 1930-1945**" với mong muốn tìm ra một hướng đi, một giải pháp dù là rất nhỏ để việc dạy học Ngữ văn nói chung và dạy học các tác phẩm tự sự nói riêng đạt hiệu quả cao hơn, đáp ứng mục tiêu giáo dục và nhu cầu xã hội.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Tình hình nghiên cứu về dạy học tác phẩm tự sự ở trường phổ thông

Vấn đề phương pháp dạy học văn nói chung và dạy học tác phẩm tự sự nói riêng đã được nhiều nhà nghiên cứu quan tâm.

Trước tiên là *Phương pháp dạy học văn [33]* của nhóm tác giả Phan Trọng Luận (chủ biên), Trương Đình, Nguyễn Thanh Hùng, Trần Thế Phiệt. Đây là công trình đầu tiên nghiên cứu một cách tổng thể, toàn diện về phương pháp dạy học văn. Tuy nhiên, cuốn sách ra đời cách đây khá lâu, chương trình phổ thông đã trải qua nhiều lần cải cách, chỉnh lí, thay đổi do đó nhiều nội dung trong công trình này chưa bám sát được thực tế thay đổi của chương trình giáo dục phổ thông.

Trong công trình nghiên cứu *Vấn đề giảng dạy tác phẩm văn học theo loại thể* [10], Trần Thanh Đạm đã giới thiệu một số kiến thức đặc trưng cơ bản về truyện và giảng dạy truyện. Đối với thể truyện, khi phân tích cấu tạo hình tượng, không thể không lưu tâm ba yếu tố: tình tiết, nhân vật và lời kể. Đặc biệt, ông nhấn mạnh khi phân tích và giảng dạy truyện cần “*phân tích lời kể của truyện, phân tích phong cách ngôn ngữ nghệ thuật của tác phẩm. Lời kể của truyện là những sợi tơ dệt nên tình tiết và nhân vật, dệt nên toàn bộ hình tượng*” [10, tr.175]

Trong cuốn: *Những vấn đề thi pháp của truyện* [14] của Nguyễn Thái Hoà, tác giả đã khảo sát bằng cách miêu tả các khái niệm cơ sở của Thi pháp học thể loại truyện ở góc nhìn ngôn ngữ học. Trong quyển sách này, ông đã đi tìm những đặc trưng cơ bản của thi pháp truyện như: Chuyện của con người và con người trong truyện; Lời kể và lời thoại trong truyện; Không gian như một nhân tố nghệ thuật của truyện; Thời gian như một nhân tố cấu trúc nghệ thuật của truyện....

Trên Tạp chí Giáo dục khi bàn về *Dạy học truyện ngắn ở trường phổ thông*, Nguyễn Thị Thanh Hương đã đưa ra một vấn đề cần chú ý khi dạy học truyện ngắn, người giáo viên cần định hướng phân tích “*định hướng giúp bài giảng tập trung vào những vấn đề cơ bản, cốt lõi của tác phẩm [...], nắm bắt được tác phẩm là nắm bắt được chìa khoá mở cánh cửa tâm hồn của các em*” [24].

Ngoài ra, Bộ giáo trình *Lí luận văn học* [40] do Trần Đình Sử (chủ biên) (tập 2) là công trình nghiên cứu của các tác giả có tên tuổi. Cuốn sách này đã đưa ra rất nhiều ý kiến bao quát một cách đầy đủ về thể loại tác phẩm văn học từ: Khái niệm thể loại văn học, sự phân loại văn học và phân chia thể loại tác phẩm văn học; các đặc trưng thể loại của: truyện và tiểu thuyết, văn học kịch...

Tuy nhiên tất cả những công trình này đều mới chỉ dừng lại ở việc nghiên cứu, tìm hiểu về đặc trưng thể loại truyện, hoặc mới đề cập đến phương pháp dạy học môn ngữ văn nói chung chứ chưa đưa ra được phương pháp chung nhất trong việc dạy đọc - hiểu tác phẩm tự sự.